

GURGHEN KHANDJIAN

OCHIUL LUI ENOH

Traducere din limba armeană și note
de SERGIU SELIAN

INTEGRAL

Cuprins

Capitolul 1 / Gor este chemat acasă.....	5
Capitolul 2 / Grofo se urcă în tren	12
Capitolul 3 / Dificilul duel al lui Khal-Aslan.....	20
Capitolul 4 / Uma, cerul	28
Capitolul 5 / Enoh, casa	36
Capitolul 6 / Naré, dragostea	49
Capitolul 7 / Ospățul	58
Capitolul 8 / Noaptea	67
Capitolul 9 / Grofo se plimbă, Gor merge la poliție.....	84
Capitolul 10 / Frații la cimitir, apoi altundeva și iarăși altundeva ...	97
Capitolul 11 / Enoh vrea să plece acasă	119
Capitolul 12 / Grofo se plictisește.....	127
Capitolul 13 / Cincin	143
Capitolul 14 / Enoh cade la pat. Rock	151
Capitolul 15 / În tren.....	162
Capitolul 16 / Tbilisi	172
Capitolul 17 / Înapoierea.....	194
Capitolul 18 / În mormântarea.....	206
Capitolul 19 / Scrisoarea Umei.....	215
Capitolul 20 / Încă o scrisoare.....	221
Capitolul 21 / Despărțirea	229

Capitolul 1

Gor este chemat acasă

Mânerul valizei îi gădila plăcut degetele – valiza era dintr-o piele naturală gălbuie-castanie, cu vagi semne de uzură, odată, după una dintre călătoriile sale, tatăl lui a adus-o și a lăsat-o acasă, „e prea mică” – a spus el, mă rog, e muzician, așa că este obișnuit să care cu el tot soiul de mizerii, de mirare era doar de ce o cumpăraseră, poate doar ca pe un obiect, atras de pielea naturală, de formele molatice și de încuietorile nichelate. Lui Gor, însă, valiza asta i-a plăcut, pielea nici măcar nu s-a întins niciodată. El a atins-o din nou și și-a amintit că era din piele de porc, și pentru o clipă i s-a părut că, domolită de atingerea lui, valiza sforăia ușor, a cugetat că pielea trăiește două vieți sau mai curând două povești: se tăvălise în noroi, se scărmanase și se frecase de garduri, se scuturase ca să scape de muștele care o sâcăiau, fusese zgâriată de măracini, lovită de nuiiele... apoi a doua, o poveste civilizată – trenuri, avioane, automobile, hoteluri, garderobe, cămăși, cravate, apă de colonie... Gor și-a încordat mușchii apucând mânerul, ca și cum era îngrijorat că valiza sforăitoare ar fi putut să scape și s-o ia la goană spre tufele înnorioate din parc.

A privit în jur căutând vreun chioșc care ar vinde apă, dar era prea târziu – trenul trăgea de-acum în gară, și-a scârțâit frânela și s-a oprit; roțile s-au ascuns sub peron, iar la nivelul peronului ușile s-au deschis cu zgomet. Gor și-a astâmpărat setea în tren, la barul mobil pe care îl împingea pe roți în fața lui o blondă trupeșă cu o bentiță cafenie asemenea unei coronițe de lauri și cu un șorțuleț alb

mulat pe coapsele ei vârtoase. Doar o Cola, da, nu vreau plăcintă cu carne. Zâmbetul încăpățânat al barmaniței n-a izbutit să-i vândă alte alimente, Gor era sătul, reușise să ia micul dejun înainte de a veni la gară, în pofida timpului scurt. A pus de-o parte sticla goală, s-a lăsat pe spate și, toropit de mersul trenului, a închis ochii. Curând, totuși, a fost nevoit să-i deschidă, fiindcă cineva îl bătea pe umăr: era un georgian tânăr – nimic nu dă de gol un georgian mai bine decât accentul său când vorbește rusește – care îi propunea să joace cărți, Gor a refuzat și georgianul a trecut în vagonul de-alături, dar nici acolo n-a găsit amatori. Gor s-a lăsat iarăși pe spate și a privit afară... Priveliștile din apropierea ferestrei se succedau atât de iute încât nu era cu putință să fie diferențiate, iar marea era departe, nu fugea, ci plutea cu demnitate, rostogolindu-și lent valurile de la țărm în direcția trenului. Trecuse un an, poate puțin mai mult, de când Gor fusese prin părțile astea, dar nu se bucurase atunci după placul inimii de prezența mării, pleca la lucru în zori și muncea până la asfințit, în fiecare zi, adesea și duminica. Decisese ca de îndată ce ar fi avut un răgaz de la serviciu să închirieze o cameră lângă plajă și să aibă o vacanță plăcută. Acum, pleca acasă, îl chemase maică-sa zicând: „N-avem vești de la taică-tu de o bună bucată de vreme, nici scrisoare, nici telefon, iar când îl sun eu telefonul pare decuplat sau poate nu funcționează, nu răspunde nimeni. Ar fi trebuit să trimită bani – întotdeauna e punctual cu asta, știi, chiar dacă nu-i el persoana cea mai de încredere când e vorba de alte treburi –, cel puțin putea să ne dea de știre... Nu-i vorba de bani, crede-mă... Dar am un presentiment... nu vii acasă? Te rog, vino...” Gor nu luase în serios panica maică-sii, dar ocazia de a se duce acasă îl bucurase și deodată și-a dat seama limpede că i se făcuse dor de casă și voia să se înapoieze. A realizat că nici pe el nu-l sunase taică-su de o bună bucată de vreme, da, dar asta se mai întâmplase înainte, nu era prima oară. Interesant că primul lucru care îi venea în minte lui Gor când își amintea de tatăl lui era vioara și abia apoi persoana lui – o față

boită cu fard, purtând un surâs artificial, teatral: zâmbea, își potrivea vioara sub bărbie, ciupind coardele cu degetele mâinii stângi, în timp ce cu dreapta ridica arcușul ...

— Iar s-a înecat cineva azi dimineață, e a doua oară din iarna trecută – a rostit o voce hârbuită lângă el.

Gor s-a uitat în sus, era un om în vârstă, rumen la chip. Venise pe neobservate și tot pe neobservate se așezase, ștergându-și cu o batistă mototolită sudoarea de pe fața lată și în același timp privindu-și cu niște ochi injectați propriile încălțări în care branțul roșcat ieșise din vârful alburii găurit, asta la pantoful drept, mult mai uzat decât stângul, care era incomparabil mai bine întreținut. „Pariez că are damblaua să dea cu piciorul în pietre și în cutii”, a presupus Gor.

— Îi zic... – a început omul, desprinzându-și privirea de pe pantoful său scâlciat și întorcându-o spre Gor, dar flegma i s-a oprit în gât și el a tușit, după care și-a reluat vorba: – Îi zic că s-a-necat cineva și el șade acolo și zâmbește” – a chițăit și iar a tușit, enervat de pițigăiala propriei sale voci.

Haina lui cafenie era roasă și subțiată la coate și la guler, marginile murdare ale buzunarelor erau descusute și atârnavu liber, doi nasturi gălbejiți erau strâns încheiați pe burta umflată, în vreme ce absența celui de-al treilea nasture era accentuată de un mănunchi de ațe rămase pe locul lui. Pe cămașa azurie, se distingeau pete de grăsime, dar cravata de un verde închis era, în contrast, curată și atașată de cămașă cu o clemă metalică, pantalonii erau din stofă maronie grosolană, răsuciți și cârpiți de mântuială la genunchi, cracii pantalonilor erau scurți, expunându-i gambele fără ciorapi de la glezne în sus, fața lui pistruiată transpira întruna, batista i se umezise așa de tare că putea fi stoarsă, dar omul n-o făcea și a pus-o în buzunarul hainei, scoțând altă batistă din al doilea buzunar.

— Asta-i – a spus el, iarăși cu o voce hârbuită. Dintr-odată, s-a neliștit, mușchii feței i s-au încordat, mărul lui Adam urca și cobora neîncetat și se putea ghici că i se uscaser gâtulejul, până și transpirația

i se oprișe, iar firele răzlețe de păr roșcat de pe capul lui se lipiseră dezolant de scalpul unsuros. — S-a-necat — a continuat el, tușind. — L-au scos din mare și l-au întins pe plajă, taman în dreptul meu. Păi cum, frate, și mai zic să nu bei!

— Cine zice?

— Unii, fac pe deștepții... Zic nu ți-e rușine, ești om în toată firea, tată de familie, membru al societății... Cică sunt un exemplu prost, eu, eu care sunt un înger în comparație cu nenorociții ăștia! Să nu râzi, nu te lăsa înșelat de aspectul meu exterior, îngerul e înăuntru, uite-așa ne păcălim, ne uităm, ochișori, cârlionți, obrăjori... un adevărat înger, ne legăm viața și deodată, poc! se dovedește că-i o vrăjitoare, ca să nu zic mai mult, adică să zic, de ce să nu zic, o târfă mizerabilă, de nelecuit. Eh, ce-i viața, frate? nimic, suflă, pufl și nu mai e, uite colo, omul a murit, așa, degeaba, l-au întins frumos pe mal, l-au apăsă pe burtă, i-a țâșnit apă din gură, și gata, au tot tras de el, da' nu s-a mai întors. Bine, măi istețule, cine înoată pe vremea asta? Vin din Siberia, se aruncă pe nevăzute în apă, crezând că marea le ajunge până la genunchi. Păcat de el, ochii înghețați, privirea pierdută, ațintită la cer... Și, cel mai ciudat, cu chipiul pe cap, îți poți închipui? nefericitul a intrat în apă cu chipiul pe cap... Polițiștii i-au adunat iute hainele de pe mal, le-au dus, acum îi golesc buzunarele, hoți de cadavre, dracu' să-i ia!... Ce răbdător ascuți, de-alde voi îndeobște sunteți nerăbdători...

— Dar nu mă deranjați.

— Spui că nu te deranjez, dar eu mă deranjez pe mine...

— N-am cum să v-ajut.

— Ba poți, văd în ochii tăi, poți. Nu vreau mult...

Gor i-a dat o bancnotă, bărbatul a luat-o și s-a ridicat spunând:

— Să trăiești, ai respectat un om bătrân.

A vrut să adauge ceva, dar n-avea timp, s-a răsucit și, lovindu-se de banchete, s-a repezit spre ușă, iar duhoarea transpirației a rămas, dar vântul care sufla pe culoar a risipit-o.

Marea se apropiase, linge baza zidului de beton jilav, acoperit cu mușchi, care susținea calea ferată, pe țărm nu era nimeni, Gor și l-a imaginat pe înecatul din Siberia, peștii au venit înotând și l-au purtat peste valuri spre cer, azuriul care se îndesa a înghițit și a dizolvat curând trupul neînsuflețit, scuipând afară cascheta albă, care a căzut pe valuri, s-a legănat un pic pe ele ca o aripioară de pește și apoi a dispărut în afund.

Trenul a început să se depărteze de mare, se cufunda cu iuțeală în ceață, ca și cum aceasta, pândind de după dealuri, îl așteptase; dreapta, stânga, înapoi, înainte, de nicăieri nimic nu se vedea, uneori din nimicul lăptos se ițea brusc o creangă rătăcită, lovind în fereastră și zgâriindu-i geamul asudat, după care se retrăgea înapoi în nimic. Puțin mai târziu, ceața însăși a început să se retragă, lăsând la vedere peisajul indecent de opulent. Te-ntrebi ce fel de oameni or fi trăit pe-aici cu secole în urmă, pesemne că erau la fel de ciudați și de grosolani ca și numele localităților lor: Șebș, Goydkhsk, Djubga, Teucejsk, Cemitaqvadje, Psecups, Kudepsta*...

Trenul a oprit într-o haltă. Era o oprire scurtă, probabil că n-a durat nici un minut. Gor și-a mutat privirea de la imaginea monotonă proprie gărilor din acele locuri fixând-o asupra unei pisici negre tolănite lângă zidul scund, cu coada lăsată în jos de partea cealaltă a zidului, dând impresia că e bearcă și pentru o clipă semănând cu Khorot**, care venise de la Erevan în locurile acelea. Khorot era mai neagră decât smoala, într-o zi friguroasă de iarnă, hăituită de câini, apăruse în curte, se cățăraseră în dud, urcase pe acoperiș și, plângându-i streășina, se aciuiseră rămânând acolo. Arăta amărâtă, micuță, jigărită, smotocită, mai bine de jumătate din coadă îi lipsea. Mama lui Gor a privit-o și a zis: „Tare *khorot* e mîța noastră”. Totuși, după câteva zile, Khorot ne-a silit să vorbim cu respect despre ea, căci, cu un soi

* Denumiri de așezări din sudul Rusiei.

** Frumos, drăguț (în armeană, în original).

de plăcere obsesivă, pândeă, vâna și sugruma șobolanii atât din curtea ei, cât și din curtea învecinată, de care chiar și motanii uriași se fereau. Primăvara, motanii aceia, adunându-se pe acoperiș, urlau, îmbătați de mirosul Khorotei gata de împerechere, iar agitația lor amoroasă îl turba pe Khal, care, cu botul înfipt spre acoperiș, alerga pe sub pereți și lătra fără încetare. Khal... Era un gambr* de un an și jumătate, cu o blană colilie bătând spre galben, la rădăcina cozii cu o pată cafenie de o palmă, cu un cap mare și uscățiv, cu canini albi, ascuțiți, încovoiați ca niște junghere, care se îmbucau perfect când fălcile puternice se închideau, cu oase mari, grosolane, cu vine tari, cu mușchi pronunțați. Păcat de Khal... În ajunul zilei plecării lui Gor, a dispărut, dimineața Gor l-a chemat ca să-și ia rămas bun, n-a venit, nici n-a răspuns în vreun fel, după câteva zile el a sunat acasă, a întrebat de câine, bunicul i-a spus că nu mai era, dispăruse. Pesemne că îl furaseră. Nu exista decât o modalitate de a-l fura: cățeaua la menstruație, singura ispită căreia el nu-i rezista. Era un cățelandru mahmur de patruzeci de zile, ruda depărtată îl adusese de la țară, de mult făgăduise, Gor de-acum uitase și s-a mirat când „Niva” înnoroiată a intrat în curte, ușa s-a deschis și cățelușul s-a rostogolit pe pământ. „Ia-l – a zis rubedenia. – Dacă-l îngrijești cum trebuie, se face un dulău fioros, are sânge curat.”

Următoarea gară era Loo: cu luni în urmă, Gor placase cu dale aici baia și bazinul de înot, casa era aproape de gară, și-a rotit privirea în jur, dar n-a dat de ea și, când trenul se pusese în mișcare, și-a amintit că trebuia să se uite în partea opusă. Proprietarul casei, Ruslan, era adîgh, casa lui părintească nu se afla în Loo, dar destul de aproape, odată și-a înfipt degetul în direcția munților înnegurați și i-a arătat: „Uite, dacă ocolești muntele ăla, în fața ta se deschide o vale, acolo-s livezile noastre și pe povârniș e aulul nostru. Ai noștri sunt credincioși, Coranul, învelit în catifea, e pus pe masă, e-n

* Rasă armenească de câine ciobănesc (caucazian).

arăbește, nu-l putem citi, da' prezența lui ne inspiră respect. Eu nu, eu nu sunt credincios ca ei, doar așa, de dragul tradiției... Logodnica mea e rusoaică, ai văzut-o. După ce terminăm treaba asta, te duc la aul, așa cum e datina, te cinstesc.” În livezile bunicului lui Ruslan, cresc fructe exotice: curmale, smochine, feijoa, moșmoni, migdale, alune, au stupi, oi și vaci, Ruslan a vrut să crească și porci, a zis afacerile sunt afaceri, banii n-au miros, dar ai lui n-au fost de acord. Marfa o încarcă în „UAZ”^{*}-ul familiei, pe drumuri desfundate o duce la țarm, o predă la piețe și la prăvălii, câștigă bine, a cumpărat o casă veche în Loo, a dărâmat-o, a construit una nouă pe locul ei, umblă prin locurile acelea ca un stăpân, zice țarmul Mării Negre, de la Adler la Anapa, e patria adîghilor. Gor n-avea nimic împotriva să fie musafirul adîghilor, ar fi vrut să vadă cum trăiau, dar n-a avut timp, a terminat treaba lui Ruslan și s-a apucat imediat de alta, la nord de Loo, în satul Makopse, un general comandase faianță pentru baia locuinței lui de vară: „Vreau să fie ca băile împăraților romani, în așa fel ca oaspeții să rămână cu gura căscată și să intre în apă cu venerație.”

Tunelul întunecat modifica ritmul trenului care înainta în acompaniament propriu de jazz-rock. În față, s-a ivit o pată de lumină, care treptat s-a lărgit cu iuțală, încă puțin și trenul a zbughit-o afară, în lumina orbitoare, i-a ieșit în întâmpinare gara din Soci, încet, tot mai încet, și mai încet... Un scrâșnet, un pufăit, trenul s-a oprit în gară, iar ușile s-au deschis cu zgomot.

Gor a coborât pe scara circulară de piatră și cu trepte late, pe ale cărei paliere, în ciubere uriașe, creșteau palmieri înalți, ieșind în piața gării s-a orientat și a pășit repede spre agenția de bilete pentru cursele de avioane.

^{*} Marcă de autocamioane fabricate în Ulianovsk (Rusia) începând din 1941 până în zilele noastre (*Ulianovskiy Avtomobilnii Zavod*). Mai sus, Niva este marca unui automobil de teren rusesc, după numele fluviului Neva.

Capitolul 2

Grofo se urcă în tren

Cu mâinile vârâte în buzunare, cu gulerul hainei ridicat, Grofo, un pic prudent, cu toate acestea având o ținută trufașă, trecea prin mulțimea aflată într-o dispoziție revoluționară și cine îl vedea putea crede că era dacă nu capul organizatorilor, măcar unul dintre ei.

— Ce faci, băiete, ai și obosit? Ne așteaptă o cale lungă de lupte... Țin-te bine, fii brav, du-te în partea lor, să vadă, să audă glasul poporului – l-a însuflețit el pe un tânăr ostenit, demoralizat.

— Da, domnule – a zâmbit vinovat tânărul și a ridicat portavocea, slobozind totodată o sudalmă grea la adresa clădirii guvernului. – Mama voastră...

Grofo l-a bătut încurajator pe umăr:

— Bravo! Națiunea care are astfel de tineri nu se înfundă în zoaiele istoriei, o să-i arătăm noi lumii, o să facem Rusia să plângă!...

A mers înainte pe bulevard, s-a apropiat de trotuar, a privit spre strada îngustă care ducea la Mtațminda, a vrut s-o cotească și să urce – pe când era școlar avusese acolo un prieten care la ora aceea de obicei mânca și bea vin –, dar i-a fost lene, panta era abruptă, el – obosit, nu făcuse ceva deosebit în cursul zilei, dar era obosit, cu siguranță din cauza beției din ziua anterioară. S-a apropiat cu altă atitudine de polițiștii adunați la colț, și-a scos mâinile din buzunare, și-a coborât gulerul, a părut îngrijorat... S-a apropiat, a plescăit nemulțumit, a zis:

— I-am cam răsfățat pe ăștia, nu? băieți, merită asta bulevardul Rustaveli?... Gloata e un pericol așa de mare că, dacă o lași puțin să-și facă de cap, ți se urcă în cap, trebuie să-i arăți de la-nceput unde-i e locul. Probabil că v-amintiți de revoluția franceză, ba și p-aia rusească...

— Le venim noi de hac, nu-ți fie teamă – i-a răspuns tânărul ofițer, luciul rece din ochii lui sugera că era pregătit să lovească și chiar cu cea mai mare plăcere.

— Da, da, mânca-v-aș sufletul, altfel ăștia ar tulbura sufletul naiv al poporului, păi, bine ne-ar ședeă?... Hai, să vă văd, vulturilor – Grofo s-a însuflețit, a mers înainte, s-a uitat în urmă, de acolo polițiștii nu se vedeau și nici oponenții... S-a apropiat de femeia care spăla pragul prăvăliei, a sfătuit-o să stoarcă bine cârpa, altfel s-ar face noroi, i-a „împușcat” o țigară vânzătorului, și-a ridicat gulerul coborât, a trecut pe celălalt trotuar și a intrat din nou în mulțimea agitată.

— Băieți, mânca-v-aș sufletul, ia uitați-vă la polițiștii ăia burduhănoși; câinii de pază ai guvernului, le vedeți bastoanele? ca să ne dea în cap, da' nu vă fie frică, apucați băte și pietre, să-i săturăm odată bine și n-or să mai vină. Hai să vă văd, vitejilor!

Și tot așa a venit, a plecat, a vorbit, a înflăcărat, s-a oprit la un grup care bea bere, a întins mâna la lădița cu sticle, au zis:

— Ne ierți, frate, dar n-au mai rămas decât două sticle, sunt ale lui Zaza, i le-am păstrat, când o veni are să le bea.

— Nu se poate să bea numai una? – s-a supărat Grofo ca și cum ar fi glumit.

— Tu nu l-ai văzut pe Zaza, dacă-l vezi, mai pui de la tine două sticle în lădiță.

„Nu ne iubim, nu” – a mormăit Grofo, s-a depărtat, a făcut un mare ocol și s-a apropiat de polițiști, că:

— Acolo, în mijloc, s-au și îmbătat, fiți atenți, mânca-v-aș sufletul, au și cuțite la ei, nu cumva să rănească oameni nevinovați.

Vezica urinară trimitea avertismente, berea sălcie pe care o băuse dimineața căuta o cale de ieșire. „Nu, ăștia nu-s bățăuși” – și-a exprimat nemulțumirea pe sub nas și a cotit-o urcând pe strada îngustă.

— Ce faci, frate? – s-a adresat cuiva care, cățărât pe un stâlp, întindea niște fire. – Are să te-omoare, barem să-ți fi pus mănuși... Vai, vai, vai...

— Vezi-ți de-ale tale, pe mine nu m-atinge curentul – i-a întors-o omul de pe stâlp.

— Treaba ta, eu te-am prevenit, p-ormă să nu zici că lui Grofo nu-i pasă de soarta muncitorilor.

Grofo a plecat uitându-se în urmă, dar pe omul acela într-adevăr nu-l atinge curentul și nici nu se desprindea de stâlp, riscând să cadă... „O zi aiurită” – a conchis pitindu-se într-o fundătură și deschizându-și fermoarul de la panataloni. De jos, dinspre Rustaveli, veneau zgomote: „Nu cumva se bat...” – a ricanat și a apucat un drum ocolit, a coborât spre pod, departe de primejdii, a înaintat pe pod, dar pe la mijloc brusc s-a oprit și s-a uitat în jos... Râul Kura avea o apă murdară, maronie, intra spumegând sub pod și ieșea de acolo aidoma, cadavrul unui câine căzuse în vârtej, nici nu se scufunda, nici nu se desprindea, se învârtea la nesfârșit, amintind de caruselul din copilărie. Cum fac oamenii că se-aruncă de-aici?... Deși, dacă îți decuplezi bine creierul, se poate, să zicem când te cherchelești la chef sau când ai ajuns într-o stare de furie psihică, dar judecând principial e ridicol, o măgărie. Grofo a exclamat „Hoppa!” sărind pe loc și plecându-se ușor peste apă, după care, stând bine înfipt pe pământ, și-a îndreptat în jos cele trei degete încrucișate și a răcnit: „Ia-ți-o!” Lăsând în urmă podul, a trecut de Havlabar, a cotit la stânga, spre Voronțov. Se orienta după numele vechi, nu reținea numele noi de străzi și nici nu voia, nu prea iubea Tbilisiul, deși era locul său de baștină și aici își trăise viața, poate tocmai din cauza asta. Iată și școala... Niciun sentiment de dor... El e cel care a învățat aici, altcineva, el a învățat la altă școală, în general n-a învățat... Ce diferență?

Acum pur și simplu trece pe fosta stradă Sovietskiy, pe lângă o școală. Amărați oameni, cum se mai agață de senzații, nu mănâncă, nu beau, dar li se face dor, se emoționează, plâng, vai pomul ăsta, vai piatra aia. Grofo și-a șters cu un gest teatral ochii uscați. A mai mers puțin și a ajuns la bazarul „Molokanskiy”. De ce „Molokanskiy”? „Molokanii” vindeau aici varză murată în poloboace mari” – îi explicase bunica. „Ce să-i faci, și guruluii** vând fasole în saci mari.” „Las-o baltă, e bazar molokan și gata. Nu vrei, nu intra.” Acum, bunica e în cimitirul Kukia, alături de bărbatul ei, mai precis deasupra, fiindcă locul era prea îngust ca s-o fi îngropat alături, iar bărbatul acela nu fusese bunicul adevărat al lui Grofo și cine sau unde era adevăratul bunic Grofo nu știa, cum să fi știut, dacă nici ea, bunica, nu-l lămură, de fiecare dată dădea nume diferite, avea și justificări, cică era război, foamete, frig, câinele nu-și cunoștea stăpânul. Casa lor fusese mai sus de bazarul care se chema „Molokanskiy”, pe drumul spre cimitir, o căsuță cu o curte triunghiulară, cu balcoane de lemn pe două caturi, în mijlocul curții o cișmea, în colțuri întunecoase closetul și pivnița; privind spre gura pivniței, Grofo de obicei zâmbea ca unul care ascundea o taină. Tare s-ar fi mirat dacă n-ar fi existat în curte jucători de domino: a salutat, s-a oprit, a dat vreo două îndrumări tehnice, drept care a fost rugat să tacă, a aflat pe ce jucau întrebând pe ce jucați? au zis că pe vin, asta-i bine a zis și a intrat în casă.

— Ceva de mâncat? – a întrebat-o pe maică-sa strigând, pentru că vocea trebuia să răzbătă până la bucătărie prin coridorul întortocheat și să mai învingă și auzul îngreuiat al mamei.

— Acuș îți pregătesc ceva – a răspuns doamna Rita, o femeie slabă, trecută de șaiszeci, căreia mărul lui Adam era pronunțat la nivelul bărbiei, ceea ce era bizar, mai ales când deodată începea

* Sectă creștină de ruși care consumă lactate în timpul postului (moloko – lapte, în rusă).

** Membrii ai unei grupări etnice din Georgia.

neliniștită să trebaluiască, plimbând în sus și în jos canalul respirator semănând cu tubul unei măști antigaze. Înainte nu fusese așa, mărul lui Adam nu se vedea, pielea era netedă, elastic, mijlocul subțire... – Vrei vin? – a propus, între două vorbe aspirând fumul de țigară.

— De ce nu? – Grofo a intrat în bucătărie, adulmecând cu nările direcția aragazului.

— Azi-noapte l-am văzut în vis pe taică-tu.

— Ți-ai găsit ce să vezi! Unde-i vinul?

— Nu-l văzusem cu anii, dar în ultima săptămână e a doua oară că-l văd. E amărât, Grofo, cu pălăria în mână, cu capul plecat... Nu cumva să i se fi ntâmpilat ceva?!...

— Unde-i vinul, femeie?

— În dulap. L-a adus dimineața nașul Mișa, a rămas destul pe fund.

— I-auzi!... A adus Mișa vin? – s-a mirat Grofo.

N-a așteptat masa, a pus în gură o felioară de roșie murată, a mestecat-o, gura i s-a boțit, a înghițit și brusc a spus ceva care și pentru el a fost neașteptat, ba nu, se gândise, dar tocmai azi trebuia să se împlinească?...

— Plec.

— Departeu?

— Nu-i aproape.

— Ce ți-a mai trecut prin minte? Abia de curând ai venit de la Moscova.

— Nu prea de curând.

— Te-am botezat bine, ești cu adevărat țigan*, nu poți sta liniștit locului.

— Vorbește mai puțin! Cât despre numele meu, să nu vorbești deloc, altfel îmi dau drumul la gură și nu mai ai scăpare.

— Ia, îndoapă-te.

* Grofo este un nume uzual printre țigani.

Cartofi prăjiți, ceapă prăjită cu pastă de tomate, murături... Grofo a mâncat iute, a scos o țigară din pachetul maică-sii, a fumat, apoi a început să-și adune lucrurile, s-a vârat sub pat, dar s-a tras imediat înapoi, cu un zâmbet strâmb, complice.

— Avem ouă vopsite, vrei? — a întrebat maică-sa.

— Nu.

— E pomenirea morților, nu mergem la cimitir?

— Cine a murit a murit, cine este este, dar dacă ne gândim bine nimeni nu mai este.

— Uf, nu ești în apele tale. Bine, n-ai măcar o oră liberă?

— N-am. Du-te singură.

— Dar eu vreau să mă duc cu feciorul meu...

Ochii mari, bulbucăți ai doamnei Rita s-au umplut de lacrimi; și-a scos ochelarii ca să-și șteargă ochii cu batista.

— Uite-așa, să plângi pentru cei vii, nu pentru morți. Ei, asta e, rămâi cu bine.

Grofo a ieșit, dar abia ajunsese în curte că s-a înapoiat, a scos de sub pat un pachet lunguiet pe care l-a băgat în geantă, s-a mai întors o dată, a sărutat-o în fugă pe maică-sa pe obraz și, când era în stradă, a regretat: „De ce-oi fi sărutat-o...”

Gara era aproape, însă până la plecarea trenului mai rămăseseră cam trei ore; s-a uitat în sus, s-a uitat în jos... „Pomenirea morților, nu-nu... Ce pomenire?... Cu fiu-su alături, ea e cu gândul la morți” — a bodogănit și a urcat pe strada pavată, care mai întâi o cotea la dreapta, apoi mergea drept înainte, pe urmă o lua la stânga și iarăși înainte... Cine intra pe poarta mare de fier avea imediat înaintea turlele aurite ale bisericii, la dreapta ei, între tufele de păun* și pajiște, era o cărăruie, Grofo mai fusese aici, venise într-o noapte împreună cu băieții din cartier, să bea ori să fumeze, ori să joace

* Arbust originar din zona tropicală a Americii de Sud (Caesalpinia Pulcherrima), cu flori portocalii și roșii, pe care armenii îl numesc „Copacul Paradisului”.

„Seka”-„Aciko”*. Acum de ce venise?... A, da, până la plecarea trenului mai are mult timp liber, nu știe cum să-l umple. A împins poarta de fier, a tras-o înapoi și a mai împins-o o dată, ai fi zis că avea plăcerea să audă scârțâitul balamalelor ruginite, a fluierat melodia scârțâitului, nu i-a plăcut, s-a mai jucat cu poarta, iar a fluierat, de data asta n-a fost rău, și-a desprins scaietele agățat de mânecă și a intrat. Vopseaua vergelelor se scorjise, grilajul din stânga era îndoit, trăsese rău cu arma cu aer comprimat exact în centrul fotografiei, de unde vergelele, ca o pânză de păianjen, se întinseseră făcând o caricatură din fotografia bunicului și a bunicii pozată împreună. A scos pachetul de țigări și l-a pus pe placa mormântului: „Ei, fumați?... Fumați, cum să nu!” – a ricanat și a fumat. Erau mulți oameni în cimitir, mâncau, beau, unii chiar cântau. L-au chemat de la mormântul învecinat, era un glas înfundat, dar nu venea din pământ, s-a dus, a primit paharul de închinat pentru o anume Katuș, l-a ridicat solemn în dreptul gurii, cu cotul înălțat, cu degetul mic înfipt în sus... „Tare cumsecade a fost răposata, de câte ori mi-a zis ia, Grofo, mânca-ți-aș sufletul, e pâine de țară, mănâncă, e vin roșu de Kahetia, bea... Eh, fie-i țărâna ușoară, ce i-a lipsit ei să le prisosească rudelor” – a spus, a oftat și a băut.

Pe aceeași căărăuie a ieșit din cimitir, mormăind în barbă: „Pomenire, pomenire... Parc-ar fi copii, ce pomenire? care-i pomenirea?... Pe tine te-ntreb, ei, pe tine, da, chiar pe tine, dar pe cine?...” Nu pe aceeași stradă a coborât, era un drum mai scurt care ducea de-a dreptul la calea ferată și de acolo până la gară mai erau vreo două sute de metri. Sub zidul care despărțea calea ferată de stradă, băieții jucau arșice. „Dă-mi s-arunc și eu o dată” – a cerut Grofo. Nu i-ar fi dat cu plăcere, însă era greu să refuzi un vecin care juca adesea cărți cu băieții buni ai cartierului, bea bere cu ei, plescăia aluziv în urma fetelor. Grofo a adunat toate arșicele, le-a examinat,

* Joc de cărți popular în fosta URSS.

a aruncat unul de-o parte zicând „e gol, să-l păcăleşti pe bunic-tu cu el”, în cele din urmă a ales unul, l-a cântărit în palmă, a ochit nucile aliniate la cinci-şase metri şi... Poc, două au zburat din rând, rândul s-a stricat, o nucă s-a rostogolit clătinându-se, a ridicat-o, „p-asta crăpată o mănânc eu, celelalte vi le las vouă” – a zis şi în timp ce mânca şi-a continuat drumul. Sub dudul pitic, mânjit cu păcură, jucau cărţi, s-a apropiat, a salutat, a vrut să intre în joc, dar s-a gândit că n-avea destui bani, pornea la drum şi dacă pierdea...

— Ei? – a întrebat cel care împărţea cărţile.

— Nu, întârzii la tren – s-a eschivat Grofo.

Nu s-a dus la casa de bilete, însoţitorul îl costa mai puţin, s-a aşezat sub umbrela chioşcului de pe peron, a luat o bere, a băut, a scos o ţigară din buzunar, a fumat-o aşteptând să tragă trenul la peron.